

ביאורים

570 -ז- הגמול בעולם הבא יהיה נצחי

מהדורת אור עציון

ועתה נשוב אל השאלות החמישית והשישית, מדוע שכר הצדיקים וכן עונש הרשעים נצחיים. מכוון שה' מחייב את האדם לעובדו ומענישו אם יתבטל מכך, ראוי שיורו לעבודתו בדבר המשכנע ביותר, לפי שאם יורו בדבר פחות משכנע, יאמר האדם שנמנע מלעבוד את ה' בגלל שהדבר בו שיכנעו אותו לעובדו לא היה מספיק, אך כשמורו בדבר הגדול ביותר, שוב אין לאדם טענה. לכן אם הקב"ה היה מבטיח ששכר העולם הבא ימשך אלף שנים, היו אנשים שהיו טוענים שלא קיימו את המצוות, בגלל שהשכר מצומצם, ואילו היה שכר גדול יותר היו שומרים את המצוות. טענה זו יכולה להטען ביחס לכל שכר קצוב אך כאשר העולם הבא נצחי, מסתלקת טענה זו.

571 אם יטען אדם, שהסבר זה מובן ביחס לשכר, אבל איך יכול להיות שה', שהוא צדיק וחסיד מעניש בעונש נצחי, כיצד איננו חס על האדם?

572 תחילה יש לומר שהטעם לעונש נצחי דומה למה שאמרנו ביחס לשכר הנצחי, אם הבורא היה מעניש למשך זמן מוגבל, היה מקום לטעון שאנשים חטאו משום שלא פחדו מעונש זה, אבל אם העונש היה גדול יותר, לא היו חוטאים. למעשה טענה זו יכולה להאמר ביחס לכל עונש קצוב, לכן הקב"ה מזהיר בעונש נצחי ללא הגבלה, ובכך מסולקת הטענה, שהעונש לא מרתיע מספיק.

573 כמו שבארנו, הקב"ה מאיים על האדם בעונש חמור כי להרתיעו מהחטא, ומכוון שאיים עליו בעונש זה, לא ראוי שיכזב את דבריו. אין לאדם להפנות תלונתו אלא על עצמו ועל מעשיו ולא כלפי הקב"ה ומידת רחמנותו.

574 דבר זה דומה לדברים רבים בעולם שנבראו לתועלת האדם, והוא בבחירתו מקלקל אותם והופך אותם לרע. למשל אדם היוצא מהבית בלילה ונופל, או חופר בור ונופל בו, או אוכל מזון מקולקל ונחלה, או לוקח תרופה מזיקה, הרי הוא מזיק את עצמו, ואל לו להאשים את הקב"ה בכך. כך גם ביחס לגמול, הקב"ה קבע עונש חמור לטובתו של האדם, כדי למונעו מן החטא, שלא יעשה חשבון של גודל העונש מול ההנאה מהחטא, כאשר האדם בוחר לחטוא הוא מביא את הרעה על עצמו בבחירתו.

575 בפסוקים רבים בתורה מבוארים השכר והעונש הנצחיים. דניאל (יב, ב) אומר: "אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם", ונאמר בתהילים (טז, יא): "נעמיות בימיני נצח", וכן נאמר שם (מט, כ): "עד נצח לא יראו אור", וכן נאמר עוד בתהילים (קב, כח): "ואתה הוא ושנותיך לא יתמו", ולאחר מכן נאמר (שם כט): "בני עבדיך ישכנו וזרעם לפניך יכון", היינו כשם שהקב"ה נצחי, כך הצדיקים ישכנו לפניו לנצח.

576 מכוון שאמרנו שהשכר בעולם הבא נצחי, לכאורה זה מחייב אותנו לומר שהאדם קדמון ללא התחלה [על פי שיטת רבנו (מאמר א פרק ד) שכל דבר נצחי הוא גם קדמון] אולם לא ניתן לומר דבר זה, מפני שהאדם נברא, ולכל נברא יש בורא שקדם לו, אלא שכמו שהבורא מחייה את האדם עכשיו, כך יחיה אותו בעתיד, אך אין זה אומר שהוא קדמון ונצחי התלוי רק בעצמו, כי רק הקב"ה קדמון.

577 אם נשאל, בזמן השכר, כשקיום האדם יהיה נצחי, מה יתרון הבורא על הנברא? תשובת שאלה זו פשוטה, שהרי הבדל גדול ביניהם, שכן האדם נברא עם גוף, וגוף צריך תנאים מסוימים כדי להתקיים, כגון: זמן, מקום, הנאה, מצוות, עבירות וכו', ואילו הקב"ה אינו צריך דבר, כיוון שהוא מעל הטבע. ועוד, קיום האדם תלוי בבורא המחפש את קיומו וכוחותיו, כמו שנאמר (תהילים קב, כט): "זרעם לפניך יכון".

הצורך בנצחיות הגמול

ז- 570 אָבֵל הַשְּׂתִי שְׁאֵלוֹת הַחֲמִישִׁית וְהַשִּׁשִּׁית, אֲשֶׁר הֵמָּה הַרְבוֹת זָכַר גְּמוּל הַצְּדִיקִים וְעֹנֶשׁ הַרְשָׁעִים, אֲדַבֵּר בָּהּ מִדְּרֹךְ הַמְּשַׁכֵּל, וְאֹמַר כִּי כִּפְאֶשֶׁר חֵיב הַבּוֹרֵא אֶת הָאָדָם בְּעִבּוּדוֹתָו, הִיָּה רְאוּי לְעוֹרֵר חֲפָצוֹ⁵⁷⁰ עֲלֵיהָ בְּגִדּוֹל שֶׁבַּדְּבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הַחֲפִץ, כִּי אִם הִיָּה מוֹשֵׁף חֲפָצוֹ בְּדָבָרִים מְעֻטִּים וְלֹא הִיָּה עוֹבֵד אוֹתוֹ, הִיָּה יָכוֹל הַאֹמֵר לוֹמַר, אוּלַי אִם הִיָּה מִיְחִלוֹ⁵⁷¹ בְּיוֹתֵר שִׁיחַל הִיָּה עוֹבֵדוֹ, וְכִפְאֶשֶׁר יִחַל אוֹתוֹ בִּפְלִי, לֹא תִשָּׂאֵר לוֹ טַעֲנָה, וּבֵאֵוֹר זֶה, אִם הוֹשֵׁם זְמַן גְּמוּל הַצְּדִיקִים אֶלֶף שָׁנָה, הִיָּה אֶפְשָׁר לוֹמַר, כִּי לֹא חֲפָצוֹ בָּהּ קִצְתַּת בְּנֵי אָדָם בְּעִבּוּר מְעוֹט הַשָּׁנִים, וְכֵן שְׁנֵי אֲלָפִים וְשִׁלְשֵׁת אֲלָפִים, וְכָל מֶה שֶׁהוּא קִצְבוֹ, יִמְצָא בְּשִׁכְל שְׁעוֹר אַחַר לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ. וְכִפְאֶשֶׁר יִשִּׁים גְּמוּלָם בְּלִי תְּכִלִּית וּבְלִי הַפְּסָק, וְטוֹבוֹתָם לֹא תִמּוּטְנָה⁵⁷², לֹא נִשָּׂאֵר מְקוֹם לְטוֹעֵן לְטַעֵן. וְאוּלַי יֹאמַר אוֹמֵר כִּי הֵעֲנִין הִזָּה בְּגְמוּל יוֹתֵר נְכוֹן, כִּי הִיא טוֹבָה וְהַצְּלָחָה וְחֶסֶד, אָבֵל בְּיִסּוּרִים וְהַתְּמַדָּה בְּאֵשׁ, רוּחָה אֲנִי שָׂזָה עֲזִיבַת הַרְחָמִים וְאֶכְזְרִינִי, וּמָה שֶׁאֵינְנוּ דוֹמְה לְמִדּוֹתַי יִתְבָּרַךְ. וְאוּלַי יֹאמַר בְּזָה עוֹד דְּבָר מְגִיעַ, כִּי כִפְאֶשֶׁר הַתְּחִיב לִיחַל אוֹתָם יְחוּל שֶׁאֵין גְּדוֹל מִמֶּנּוּ, כֵּן הַתְּחִיב לְהַפְחִידֵם הַפְּחִד שֶׁאֵין גְּדוֹל מִמֶּנּוּ, כִּי אִם הִיָּה מִפְחִידֵם בְּיִסּוּרֵי אֶלֶף שָׁנָה, הִיָּה יָכוֹל הַאֹמֵר לוֹמַר, אֵלּוֹ הִיָּה מְשִׁים אוֹתָם אֲלָפִים הִיוּ מִפְחִידִים יוֹתֵר, וְאִם הִיָּה מְשִׁים אוֹתָם אֲלָפִים, הִיָּה יָכוֹל לוֹמַר, אֵלּוֹ הִיָּה מְשִׁים אוֹתָם רַבָּבָה הִיוּ מִפְחִידִים יוֹתֵר, עַל כֵּן שֶׁם הַיִּסּוּרִין בְּאֵין תְּכִלִּית⁵⁷³, שִׁיְהִיָּה מִפְחִיד בְּגִדּוֹל שֶׁבַּפְּחִד, שֶׁלֹּא תִשָּׂאֵר עִמּוֹ תוֹאֲנָה לְשׁוּם אָדָם. וְכִפְאֶשֶׁר יִירָאֵם בְּיִרְאָה הַגְּמוּרָה וְלֹא יִשְׁמַעוּ, לֹא הִיָּה נְכוֹן לְהַמִּיר⁵⁷⁴ מֶה שֶׁהַפְּחִידֵם וְיִכְזִיב מֵאֲמָרוֹ, אֶךְ בְּעִבּוּר הַצְּדִיק מֵאֲמָרוֹ וְדַבְּרוֹ, רְאוּי שִׁתְּמִיד עֲלֵיהֶם הַיִּסּוּרִין וְחִמּוּסָם עַל נַפְשָׁם, כִּי מָרוּ וְכַחֲשׂוּ, וְלוֹ הַחֶסֶד בְּשֶׁהַגְּדִיל עֲלֵיהֶם בְּפִחַד הַיִּסּוּרִין לְתַקְנָם לְעִבּוּדָה. וְזֶה הֵעֲנִין דוֹמְה לְשֶׁאֵר הַדְּבָרִים אֲשֶׁר בְּרָאֵם הוּא בְּחֻכְמָה, וְהֵם שָׁבִים לְשַׁעֲר⁵⁷⁵ בְּחֻטְא הָאָדָם, כְּמִי שֶׁיִצְאָ בְּלִילָה וְיִרַד לְבוֹר, וְיֹאכֵל הַמֵּאֲכָל בְּלֹא עֵתוֹ, וְשִׁיתְּרַפָּא בְּמָה שֶׁמְזִיק וְהַדּוֹמָה לָזֶה.

575 וְאַחַר כֵּן אֹמַר בְּשַׁעֲר⁵⁷⁵ מִן הַפְּתוּבָה שֶׁהוּא מִתְּמִיד לְעַד. תְּחִלָּה (דניאל יב, ב): אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לְחַרְפוֹת לְדְרָאוֹן עוֹלָם, וְאֹמַר עוֹד (תהילים טז, יא): נְעִמּוֹת בְּיַמֵּינִי נְצַח, וְאֹמַר עוֹד (שם מט, כ): עַד נְצַח לֹא יִרְאוּ אֹר. וְכִפְאֶשֶׁר אָמַר (שם קב, כח): וְאַתָּה הוּא וְשִׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְמוּ, אָמַר אַחֲרָיו (שם כט): בְּנֵי עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוּנוּ וְזִרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוּן. וְחֵיב בְּמֵאֲמָר הַזֶּה, שֶׁכְּמוֹ שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ קִיָּם לְעַד לְבִלְי הַפְּסָק, כֵּן עֲמִידַת הַצְּדִיקִים מִתְּמַדָּת בְּלִי הַפְּסָק.

576 וְאִם יִטַּעֵן טוֹעֵן וְיֹאמַר, כִּפְאֶשֶׁר הַכְּשֵׁרֶת⁵⁷⁶ עֲמִידַת הַבְּרוּאִים עִמּוֹ בְּאַחֲרִית הַזְּמַן בְּאֵין תְּכִלִּית, יִכְשָׁר גַּם כֵּן שִׁיְהִי הַבְּרוּאִים עִמּוֹ בְּתַחֲלַת הַזְּמַן בְּאֵין תְּכִלִּית? אֲנִי מְבַאֵר הַהֲפָרֵשׁ אֲשֶׁר יֵשׁ בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים, וְאֹמַר, כִּי הִיא מִן הַשְּׂוֹא שִׁיְהִיָּה הַנְּבָרָא לֹא סֵר⁵⁷⁷ עִם בּוֹרְאוֹ בְּלֹא תְּכִלִּית, כִּי כָּל עוֹשֶׂה בְּהַכְרַח הַדְּבָרִים קוֹדֵם לְמַעֲשָׂהוּ, אָבֵל כְּשֶׁהוּא מְקַדֵּם וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ, בְּכָל יוֹם שֶׁאֲנַחְנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ בְּשִׁכְלָנוּ יָכוֹל לְקַיְמוֹ בּוֹ, נִרְאָה אוֹתוֹ גַּם כֵּן יָכוֹל לְקַיְמוֹ יוֹם אַחֵר, וְכִפְאֶשֶׁר יִבְטִיחֵהוּ שִׁיעֲשֶׂה לוֹ, כֵּן הוּא מְגִיעַ לוֹ כֵּן יוֹם בְּיוֹם וְכָל עֵת בְּעֵת, לֹא יִרְחִיק הַשִּׁכְל מִזָּה מְאוּמָה אָבֵל⁵⁷⁷ מְכַשֵּׁר אוֹתוֹ. וְאוּלַי יֹאמַר מֶה יִתְרוֹן בְּעֵת הַיָּהִי לְבוֹרָא עַל הַנְּבָרָא? נֹאמַר, זֶה הַמֵּאֲמָר אֵין צָרִיךְ תְּשׁוּבָה, וְאֵין יְדֻמָּה הַגּוֹף וְהָרוּחַ הַצָּרִיךְ אֵל זְמַן וְאֵל מְקוֹם, הַנְּהַנָּה, הַמְּצָנָה, וְהַמְּזָהֵר, הַצָּרִיךְ אֵל עֲמִידָה שִׁיעֲמִידָהוּ, לְמִי שֶׁהַתְּעִלָּה מְכָל הַעֲנִינִים הָאֵלֶּה וְהַדּוֹמָה לָזֶה. אָבֵל הוּא לְפָנָיו כְּמִי שֶׁעֵינֵי וְנַפְשׁוֹ תְּלוּיּוֹת לְמָה שִׁיְחַדְּשֵׁהוּ לוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּאֲמַר (שם) וְזִרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוּן.

חֲפָצוֹ - רצונו. **מִיְחִלוֹ** - מבטיח לו דבר גדול יותר. **תְּמוּטְנָה** - ייגמרו. **בְּאֵין תְּכִלִּית** - אין סוף. **לְהַמִּיר** - לשנות. **שָׁבִים לְשַׁעֲר** - הופכים למזיקים כשחוטא האדם, ומשתמש בהם בצורה לא הנכונה. **בְּשַׁעֲר** - בנושא זה. **כִּפְאֶשֶׁר הַכְּשֵׁרֶת** - כפי יכולת. **לֹא סֵר** - לא עזב. **אָבֵל** - אלא.

נצחיות הגמול בכתיבים

טענת קדמות האדם